

кредита, процента и цикла конъюнктуры. – М.: Прогресс, 1982. – 456 с.

11. *Бажал Ю. М.* Економічна теорія технологічних мін: Навч. посібник. – К.: Заповіт, 1996. – 238 с.

12. *Богданов А. И.* Стратегическое управление научно-техническим прогрессом на предприятии. – М.: ВАФ, 1991. – 219 с.

13. *Доброненский С. А., Маркова В. Д., Орлов Г. Н., Понуров С. В.* Опыт разработки и пути реализации комплексной программы развития предприятия. // Стратегия развития промышленных предприятий. – Новосибирск: Наука, 1990. – с. 33-43.

14. *Казанцев А. К.* Научно-техническое прогнозирование и программно-целевые методы управления исследованиями и разработками: Учебн. пособие. – Л.: ЛИЭИ, 1984. – 256 с.

15. *Рибак В.* Науково-технічний прогрес в Україні. // Економіст, 2001, № 12. – С.

16. Государственное финансирование научно-технического прогресса в развитых капиталистических странах. – М.: Финансы и статистика, 1989. – 239 с.

17. *Уткин Э. А., Морозова Г. И., Морозова Н. И.* Инновационный менеджмент. – М.: АКАЛИС, 1996 – 208 с.

18. *Казанцев А. К.* Научно-техническое прогнозирование и программно-целевые методы управления исследованиями и разработками: Учебн. пособие. – Л.: ЛИЭИ, 1984. – 256 с.

19. *Шкворець Ю.* Програмно-цільове управління ре-

алізацією пріоритетних напрямів соціально-економічного та науково-технічного розвитку. // Г. Економіка України, 2001, – № 7, с. 33-39.

20. *Наливайченко С.* Здійснення регулюючої ролі держави в реалізації науково-технічної політики в умовах ринку. // Аналітично-інформаційний журнал “Схід”, 2002, № 3. – С. 17-19.

21. *Стерлин А. Р., Тулин И. В.* Стратегическое планирование в промышленных корпорациях США: опыт развития и новые явления. – М.: Наука, 1990. – 200 с.

22. *Суховой А. Ф.* Технополисы и технопарки за рубежом: особенности структурно-функционального анализа. – Екатеринбург, 1997. – 39 с.

In the article pre-conditions of forming of pattern of economic growth are considered on the basis of the use of innovative type of development, which needs ground of new priority directions of development of economy. It is suggested to examine a concept scientific and technical progress, as process of perfection of facilities and articles of labour, methods and forms of organization of production on the basis of drawing on accomplishments of science, the factors of which are directed on effectiveness of process of improvement of knowledges, products, technology and organization of production.

УДК 658.14

Гнатюк Т. М.

АНАЛІЗ СТРУКТУРИ ЗАГАЛЬНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВ

Розглядаються аспекти та сучасні тенденції формування структури загального капіталу підприємств. Проводиться діагностичний аналіз впливу структури капіталу на фінансові результати діяльності.

Ключові слова: структура капіталу, позиковий капітал, фінансовий важіль, фінансовий ризик, рентабельність поточних активів.

І. Вступ. Формування та ефективне використання капіталу підприємств в єдності законмірно пов'язаних між собою явищ і процесів економічного життя є визначальним елементом поступального розвитку економічних систем. Процеси створення, використання, приросту та структури капіталу на рівні виробник – споживача та формування механізму прийняття рішень господарюючими одиницями завжди знаходились в центрі уваги науковців, які займались мікроекономічним аналізом. Систематичне спостереження, реєстрація, збирання, скрупильозна деталізація, групування та вив-

чення фактів економічного життя на різних етапах розвитку економічної науки, стало основою накопичених знань про капітал підприємства, його склад, структуру та зміни під впливом управлінських рішень.

Дослідження проблем приросту капіталу та економічного зростання підприємств в Україні здійснювали Шульгіна Л. М., Лук'янова В. В., Герасименко С. С. та інші вітчизняні вчені. Їх дослідження ґрунтуються на працях відомих зарубіжних економістів Дж. К. Ван Хорна, Дж. М. Ваховіча, Э. Хельферта та інших, і стосуються дослідження причинно-наслідкових зв'язків між фактами, явищами господарського процесу і капіталізацією підприємства. Переважно усі дослідження були спрямовані на узагальнення та систематизацію визначальних факторів ефективного фінансування виробничо-господарської діяльності підприємств різних галузей економіки.

В численних наукових публікаціях різними авторами було виділено найсуттєвіші та абстраговано другорядні чинники що впливають на

підвищення ефективності використання наявного капіталу. Проте, мінливість, невизначеність, залежність від політичного лобі та високий рівень заангажованості економіки України пафосом суспільно-політичної, громадянської та національної проблематики, спонукає до пошуку внутрішніх джерел фінансування комерційно-виробничих програм господарюючих суб'єктів через застосування економічних важелів управління капіталом на мікрорівні.

II. Постановка завдання. Метою дослідження, частина результатів якого розкрито в даній статті, є підвищення інформативності результатів аналізу капіталу підприємства та покращення структури методики економічного аналізу шляхом деталізації характеру і рівня впливу усіх факторів, усунення взаємно протилежних тенденцій що викривляють інформацію про можливість використання внутрішніх джерел фінансування.

III. Результати. Статистичні дані по окремих показниках діяльності суб'єктів господарювання сформовані за інституціональним підходом свідчать про сталу тенденцію перевищення питомої ваги позикових джерел фінансування в складі загального капіталу вітчизняних підприємств. Так питома вага позикових коштів в складі всіх джерел фінансування підприємств в Україні послідовно зростала з 2006 року і на кінець 2010 року склала 62,7 %,

при чому, 46,2 % складають короткострокові джерела позикових коштів [1].

Провівши аналіз ланцюгових характеристик інтенсивності динаміки частки позикового капіталу в структурі джерел коштів підприємств за даними таблиці 1 та з використанням методики наведеної в [2, с. 130], нами встановлено, що ланцюгові прирости питомої ваги відносно стабільні і не мають чіткої схильності до зростання чи спаду. Тому для вирівнювання ряду обрано лінійну функцію: $Y_t = a + bt$, де Y_t – теоретичний рівень ряду, t – порядковий номер періоду, a – рівень ряду при, $t = 0$ – характеризує середню абсолютну. Для визначення наведених параметрів обираємо непарне число членів ряду ($n = 5$) та переносимо початок відліку часу ($t = 0$) в середину динамічного ряду при значеннях змінної з інтервалом в одиницю і $\sum t = 0$. Використавши метод найменших квадратів параметри визначимо розв'язанням системи нормальних рівнянь (y – фактичний рівень ряду):

$$\begin{aligned} na &= \sum y_t \\ b \sum t &= \sum y_t t \end{aligned}$$

Знайдемо невідомі параметри a $\sum_{n=1}^n y_t$

$$b = \frac{\sum y_t t}{\sum t^2}, \quad \sum t^2 = \frac{n(n-1)}{12} \quad \text{та обчислимо їх в таблиці 2.}$$

$$\text{Оскільки } n = 5, \text{ то } \sum_{t=0}^4 y_t = \frac{548-11}{12} = 45, \quad a = \frac{297}{5} = 59,4,$$

$$b = \frac{25,9}{10} = 2,59$$

Таблиця 1

Структура джерел коштів підприємств України за період 2006 – 2010 роки

Рік	Усі джерела коштів					
	Власний капітал	Забезпечення наступних витрат і платежів	Позикові джерела коштів			Доходи майбутніх періодів
			Довгострокові зобов'язання	Поточні зобов'язання	Усього позикових джерел коштів	
2006	43,5	2,2	11,6	42,1	53,7	0,6
2007	42,1	2,2	14,1	41,0	55,1	0,6
2008	34,9	2,1	17,8	44,7	62,5	0,5
2009	34,5	2,0	16,6	46,4	63,0	0,5
2010	34,8	2,0	16,5	46,2	62,7	0,5

Таблиця 2

Динаміка позикових джерел коштів підприємств України за період 2006 – 2010 роки

Рік	$y_t, \%$	Δt	Значення змінної t	$y_t t$	$Y_t = a + bt$
1	2	3	4	5	6
2006	53,7	-	-2	-107,4	54,22
2007	55,1	1,4	-1	-55,1	56,81
2008	62,5	7,4	0	0	59,4
2009	63,0	0,5	1	63,0	61,99
2010	62,7	-0,3	2	125,4	64,58
Разом	279	?	0	25,9	279

Отже, тренд має вигляд $Y_t = 59,4 + 2,59t$, або середня питома вага позикових джерел коштів за п'ять років склала 59,4 %, а її середньорічний приріст склав 2,59 %. Така структура джерел формування капіталу свідчить про динамічне посилення рівня впливу фінансового важеля на прибутковість власного капіталу (прямих фінансових інвестицій) вкладеного в діяльність господарюючих суб'єктів [3; 4].

Рівень отриманих підприємствами фінансових результатів на кінець аналізованого періоду та окремих відносних показників прибутковості і фінансової стійкості наведено в таблиці 3.

з фінансовими результатами операційної діяльності та ефективністю використання поточних активів [5, с. 722; 6, с. 213]. Оскільки поточні активи відповідають за ресурсне забезпечення операційної діяльності, а поточні пасиви формують значну частину поточних активів, то необхідно провести визначення рівня впливу основних факторів на прибутковість власного капіталу.

На основі даних в наведених таблиці 3 побудуємо індексну систему, яка складається з трьох факторів-співмножників та результативного показника типу $r = abc$.

Таблиця 3

Чистий прибуток підприємств України за видами економічної діяльності за період 2006 – 2010 р.

(млн. грн.)

Рік	Фінансовий результат (сальдо)	Підприємства, які одержали прибуток		Підприємства, які одержали збиток	
		У % до загальної кількості підприємств	Фінансовий результат	У % до загальної кількості підприємств	Фінансовий результат
2006	46421,3	65,3	82108,7	34,7	35687,4
2007	844416,4	66,2	132489,0	33,8	48072,6
2008	-41025,1	61,3	144460,1	38,7	185485,2
2009	-37131,1	58,9	1088534,4	41,1	145984,5
2010	13906,1	57,3	155197,6	42,7	141291,5

З даних, наведених в таблиці 3 видно, що в загальній кількості підприємств питома вага прибуткових неухильно зменшується з 65,3 % у 2006 році до 57,3 % у 2010. При чому, при меншій частці збиткових підприємств у 2008 (38,7 %) та 2009 (41,1 %) роках сума отриманих збитків значно перевищує загальну величину отриманих прибутків прибутковими підприємствами. На кожну гривню приросту власного капіталу підприємства України у 2008 році отримували збитків 1,28 гривні, у 2009 – 1,13. У 2010 році цей показник склав 0,91 гривні, проте частка збиткових підприємств зросла на 4 % у порівнянні з 2008 роком. Така структура фінансових результатів та джерел формування активів підтверджує високий рівень впливу фінансового важеля на результативність господарювання підприємств. Підприємства, які мали високі показники коефіцієнту фінансового ризику в умовах кризових явищ в економіці з 2008 року опинялись за межею рентабельності, а їх збитки зростали вищими темпами ніж у підприємств з невисоким показником плеча фінансового важеля. Вплив фінансового важеля посилюється впливом операційного важеля, який пов'язують саме

Результативний показник r визначимо, як прибутковість власного капіталу $r = \text{Чистий прибуток} / \text{Власний капітал}$. Змінні фактори системи формалізуємо, як a – прибутковості поточних активів, b – поточна ліквідність c – частка поточних зобов'язань на власні джерела коштів:

$$a = \text{Чистий прибуток} / \text{Поточні активи};$$

$$b = \text{Поточні активи} / \text{Поточні пасиви};$$

$$c = \text{Поточні пасиви} / \text{власний капітал}.$$

Формалізований запис індексної системи набуває вигляду: $I_t = I_a I_b I_c$. А зважування факторів індексної системи дає інформацію про відносний ріст досліджуваних показників. Зокрема, з проведених розрахунків за даними таблиці 4 видно, що втрати рентабельності 2009 року на рівні -2,96 % лише на 0,33 % покриваються прибутковістю власного капіталу на кінець 2010 року. Абсолютний приріст прибутковості складає 3,92 пункти, а найвагомий вплив на забезпечення такого приросту здійснює фактор a . Отже, підвищення ефективності використання поточних активів може покращити фінансовий стан.

ІV. Висновки. Висока питома вага позикових джерел формування активів підприємств

Окремі показники фінансових результатів підприємств України та оцінка абсолютного впливу факторів на їх зміну за період 2009 – 2010 р.

Рік	Чистий прибуток (млн. грн.)	Поточні активи (млн. грн.)	Власний капітал (млн. грн.)	Поточні пасиви (млн. грн.)	I_r (гр.2/гр.4)	I_a (гр.2/гр.3)	I_b (гр.3/гр.5)	I_c (гр.5/гр.4)
1	2	3	4	5	6	7	8	9
2009	-37131,1	1749042,8	1252279,0	1556971,3	-0.0296	-0.0212	1.1234	1.2443
2010	13906,1	2229892,3	1426711,6	1891268,2	0.0096	0.0062	1.1790	1.3256
Абсолютний приріст результативного та змінних показників					0,0392	0,027	0,056	0,081
Результат зважування факторів у %					$\frac{a_1 b_1 c_1}{a_0 b_0 c_0}$	$\frac{a_1 b_0 c_0}{a_0 b_0 c_0}$	$\frac{a_1 b_1 c_0}{a_1 b_0 c_0}$	$\frac{a_1 b_1 c_1}{a_1 b_1 c_0}$
Індексна система $I_r = I_a I_b I_c$					-0,33	-0,29	1,05	1,07
Фактори впливу		Індекси		Розрахункова величина		Абсолютний вплив фактора		
<i>a</i>		-0,29		-2,96 ? -0,29 = 0,86		0,86 – (-2,96) = 3,82		
<i>b</i>		1,05		0,86 ? 1,05 = 0,90		0,90 – 0,86 = 0,04		
<i>c</i>		1,07		0,90 ? 1,07 = 0,96		0,96 – 0,90 = 0,06		
Разом		Абсолютне відхилення $r_1 - r_0$				3,92		

в структурі загального капіталу збільшує розмах рентабельності, силу дії фінансового важеля та чистий прибуток. Проте, це викликає збільшення ступеня фінансового ризику через вплив високого значення плеча фінансового важеля. Високе значення цього показника впливає на структуру витрат (збільшує питому вагу постійних витрат) та підсилює дію операційного важеля. В результаті сукупного впливу фінансового та операційного важелів, підприємства з низьким запасом фінансової стійкості опиняються за межею рентабельності та несуть великі втрати власного капіталу. Таким чином, детальний аналіз структури капіталу дає інформацію про можливість використання внутрішніх резервів підприємства в умовах перманентної кризи та нестабільного впливу зовнішнього середовища на прийняття конкретних управлінських рішень щодо застосування економічних важелів підвищення ефективності його використання.

УДК 657.37 : 334.716

Мельник Н. Б.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ІНТЕРЕСИ КОРИСТУВАЧІВ ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Розкрито суть та види звітності підприємства, нормативно-правове забезпечення процесів її складання й подання, визначено інтереси користувачів звітності через призму задоволення їх соціальних і економічних потреб

для розвитку власної діяльності та суспільства загалом.

Ключові слова: звітність підприємства, фінансова звітність, податкова звітність,